

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12
 Naročnina četrletno 15 Din,
 za pol leta 30 Din,
 za vse leto 60 Din.
 Posamezne številke 1.50 Din.
 Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 18. januarja 1935.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12.
 Poštočerkovni račun
 Ljubljana št. 16.176
 Rokopisov ne vračamo.
 Oglasi po tarifu.
 Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

Dr. Ivo Štepihar:

Slovenstvo „Slovenije“ in nasprotniki

(K političnemu seminarju.)

1.

Med nami izhaja nekaj glasil, kakor »Pohod«, »Borba« itd., ki si pripisujejo nacionalistični program. Vsa ta glasila gledajo na »Slovenijo« precej zviška in sovražno. Stalni njihov refren je trditev, da se zbirajo okrog »Slovenije« tako imenovani »slovenoborci«. Beseda ima izrazito posmehljivo znamko, je pa tudi spričevalo, da imajo nacionalisti slovenski program za protiven nacionalizmu. »Borba« se je povzpela celo do duhovitosti, da so »samoslovenci« medla kopija avstrijskega krščanskega fašizma in uganjajo pomilovanja vredno kome-dijo. Razume se, da izhajajo vsi taki izlivi bratovsko-slovanske ljubezni tako v »Pohodu«, kakor v »Borbi« anonimno, in sicer po možnosti anonimno tudi v smeri, ki se napade, tako da manjka tistemu, ki bi hotel izlivi prijeto malo za ušesa, legitimacijske podlage. Zato se s sličnimi pojavi ni mogoče pobaviti tako, da bi kritično pregledali tiste brezimnike, temveč se da poprijeti samo brezumnost njihovih izvajanj.

Naloga tega prispevka je oceniti, kaj je prav za prav na teh »samoslovencih« ali »slovenoborcih«, kdo so to in kako nastaja uganka, da so nacionalisti njihovi protivniki.

Vnaprej naj pošljem zatrdilo, da ne mislim gledati stvarine mehanično, kajti v tem primeru bi moral pitati nacionaliste s terminom »slovenozeri« ali vsaj »slovenoderici«. Nacionalistično gledanje slovenstva je namreč čisto mehanično, površno. Tej njihovi napaki pa ne nameravam slediti. Zase sem mnenja, da nacionalisti mislijo, da so nacionalisti, torej jim izrečno pripisujem subjektivno prepričanje, da imajo prav. Zadovoljil se bom zato s poskusom dokaza, da objektivno nimajo prav.

2.

Znano je, da si je v rajni Avstriji narodno misel vzelo v zakup meščanstvo. Ze takrat je na mesto ljudskosti stopil v veljavo izraz »narodni« in v tej ločitvi pojmovanja je tičalo bistvo napačnega predvojnega slovenskega nacionalizma. Namesto z »ljudskimi ženami« smo se zato ženili

izobraženci z »narodnimi damami«. Prav ta igra je prepričala n. pr. Cankarja, da ima opravka z imitacijo, ponaredbo ljudske misli, da ima opravka s popolnoma nesocialnim nacionalizmom. Od tod pojavi absolutne paradnosti, banketovstva, zakuskarstva, od tod popolna apatija resničnega ljudstva do teh prireditvev. In tako nam je Cankar lahko ustvaril nesmrtni tip »rodoljuba«, ki pa za slovensko politično in narodno zgodovino ni pomenen tip. »Narodnjakom« je stala nasproti ljudska množica, organizirana politično v Slovenski ljudski stranski pod vodstvom dr. Šusteršiča, ki ni tajil, da je avstrijsko misleč. Tako je to ljudstvo zašlo med dve kolesi: antipatičnost narodne propagande in avstrijska miselnost njegovih političnih ljudi.

Pri tem ne smemo prezreti, da je takrat živel še vpliv Mahniča, ki je naravnost, ako se je pojavljala kot absolutna, zametaval kot poganstvo. Gotovo je Mahnič prišel do te sodbe po obliki narodne misli med meščanstvom. Na drugi strani tudi ni mogoče utajiti vloge, ki jo je igral »Slovenec« ob začetku vojne, toda pozabiti ne smemo, da v tem »Slovenec« ni bil nič drugačen od tako imenovanega naprednega časopisja, ki se je topilo v lojalnosti še leta 1918. Zlasti pa ne smemo pozabiti zgodovinske resnice, da so tako imenovani »klerikalci« ob prevratu oficijelno vrgli dr. Šusteršiča raz sedlo, medtem ko so v naprednih vrstah ostali vplivni in politično živi vsi, tudi v avstrijskih časih državotvorni politiki.

Sodobni nacionalisti zelo radi ugotavljajo, da so nosilci slovenskega programa, »slovenoborčevstva« ali »samoslovenstva« vprav tisti, ki so bili pod Avstrijo, ko je bilo težje biti slovensko-naroden, avstrijsko misleči ali ki so za Avstrije zametavali narodnostno misel kot poganstvo. S tem hočejo potrditi, da njihovo današnje slovensko stališče ni pristno, temveč da je pokrivalo za vedenje, ki je v resnici samo političnega značaja. Včasih gredo tudi tako daleč, da pravijo, da je »slovenoborčevstvo« maskirana avstrijakantsčina. Če bi človek prisegal na pisavo »Borbe«, česar nas Bog obvaruj, bi bilo le v tej zvezi mogoče razumeti določitev, da je »samoslovenstvo« medla kopija

avstrijskega krščanskega fašizma, namreč zato, ker si avstrijski »domovinozvesti« stanovščinarji lastijo patent na avstrijsko misel. Vse take podmene pa padejo z dejstvom, da vprav »klerikalci« pri nas prelomili z voditelji, ki so jih za Avstrije resnično zaganjali v avstrijakantsko politiko.

3.

Obratno pa se »Pohod« ali »Borba«, oziroma vsaj tisti, ki se gredo očete teh glasil in člankov v njih, gotovo spominjajo, da je bivša SLS začela naraščati in pridobivati na pripadnikih med ljudstvom vobče, ko je pristala na slovenski program, t. j. na program, ki je jugoslovansko misel organično zvezal s slovenstvom. To pa zato, ker je moralo biti ljudstvo na vsak način v resničnem pomenu narodno zavedno, kar bi ne bilo, če bi bilo res, da je dr. Šusteršičeva avstrijakantska propaganda rodila kaj uspehov med ljudstvom. Takih uspehov je imel dr. Šusteršič kvečjemu med malomeščanstvom. Ljudstvo je pri nadalje obstajajoči ločitvi med »liberalci« in »klerikalci« zadobilo vtisk, da si samozvani naši naprednjaki predstavljajo politično jugoslovanstvo po podobnem receptu, po katerem si je predstavljal Šusteršič avstrijsko misel med Slovenci za časa Avstrije, t. j. da so samo mehanično prepleskali prejšnjo dunajsko usmeritev v drugačno in prevzeli njegovo vlogo, da jo igrajo naprej. Izrazito ta pomen Pripominjamo na tem mestu, da je dejansko dr. Šusteršič stal na slovenskem stališču, samo da ga je družil z avstrijakantstvom. — Uredništvo.

ima med ljudstvom »jugoslovenstvo«, kadar ga naletimo med drugače vsaj formalno slovenskim besedilom. Gotovo, da nacionalistom takega kova slično ljudsko spoznanje ni ljubo. Zato obračajo ljudski vtisk tako, da koristi to tudi njihovem samohvalnemu nazoru o sebi, namreč: da so odslej »napredni« Slovenci državotvorni, kakor so to bili prej »klerikalci«; iz tega površnega in napačnega zaključka zveni namreč že tudi trditev, da so bili »napredni« Slovenci za časa Avstrije revolucionarni!

Nacionalizem teh ljudi ni po vsem tem nič drugega, nego na nove čase prirojena prejšnja malomeščanska »narodno-napredna« miselnost, tista, ki je pobijala takoimenovane »klerikalce«, čeprav je bila sama po duhu protisocialna v najslabšem smislu in se je bratila z boljšimi Nemci, preganjala pa kje kakega nemčurskega diurnista, se je

Janez Kocmur:

Nekaj spominov

(Nadaljevanje.)

Domala vse desetletje po zavzetju občinskega sveta nihče v Ljubljani ni mislil na potrebo višjega ženskega izobraževališča. Zadovoljevalo je menda že dejstvo, da je ženska mladina s svojo osemrazrednico bila še vedno na boljšem od moške z dvema samo petrazrednicama. Važnejše je bilo paradirati z mostom cesarja Franca Jožefa, hotelsko barako v Tivoliju in Mestnim domom, z nekako latvico pred njim, ki je pa na srečo pozneje izginila. Komur je bila osemrazrednica premalo, je lahko dal svojo hčerko v učiteljišče, če je bil prostor, ali v nemški učni zavod. V mnogih primerih je zadoščal že samo obliž etikete. Česar ni dala šola, ki je ni bilo, so opravili nadomestki. — Moda dekoltéjev tedaj še ni bila prodrla do Ljubljane; navzdol je prevladovala še vlečka, navzgor zapetost do podbradka. Sleherni košček golote, a najbolj duševne, skrbno zakrit. Če je tupatam prodrla vest o kaki zdravnici ali profesorici tam v daljnem svetu, se je zgrozila vsa Ljubljana; razprave o takih nezasišanostih so končale vse s soglasno ugotovitvijo, da je žena samo za otroke in kuhinjo. Menda edina točka, o kateri ni bilo spora. Zato je Ljubljancem še leta potem hodil Zofko Kvedrovo gledat, ne poslušat; debelo obrobline naočnike ji je še oprostil, kratko krilo in še krajši lasje mu pa niso šli v račun. Saj se to ni strinjalo z njegovimi filistrskimi nazori o dolgih laseh in kratki pameti.

Od vsake meščanske gospodinje se je zahtevalo, da zna tudi kuhati in šivati. Ze zato, da je lahko nadzirala kuharico, če je bila. Imeti jo, se je spodobilo že zaradi jezikov. Gospodinja, o kateri je šel glas, da je dobra kuharica, je bila v visokih čisljih. Samo pri gospodih; pri prijateljicah ne. Drugače bi Ljubljana ne bila dolga vas. Jedilni list tiste dobe je bil skromen; kaj boljšega se je dobilo le v prvih meščanskih hišah. V navadnih so prevladovali piščanci in žlikrofi. — Kočljivejši od kuharice so bili nastopi v družbi. Prismojena kaša se je razdišala med štirimi stenami; nerodnost, storjena v družbi, je šla pa me svet. Fajfoklokov in rovtov res še ni bilo, tem več pa drugih priložnosti, pokazati se. Tu je trebalo privezati trak, tam pripeti šopek, zdaj prevzeti pokroviteljstvo nad šotorom z lectom, spregovoriti o božiču, pozdraviti jubilarja. Dunaj je imel svoj »Hofball« in »Ball am Hof«, trgovski in industrijski ples; Ljubljana tudi nekaj podobnega, le da v skromnejšem obsegu. — Najti človeka, ki je napisal besedilo, je bila malenkost; težje je šlo z nastopom in besedo, ki je morala teči gladko, zanosno ali ganljivo, kakor je pač zahtevala prilika. Poklon ni smel biti štorast, steznik ne kazati reber. Na preži je bilo na stotine zavidnih, manj srečnih oči; najmanjši spodrseljaj je spravil naslednji dan vse savte mesta pokonci. — Težke skrbi za meščana.

Za toaleto, žensko in moško, ni bilo zadrege; dajala sta jo Gradec in Dunaj. Češko geslo »Svoji k svojim!«, kolikor si je že bilo utrla pot do Ljubljane, je ostalo lepo na tablicah. Rector magnificus nevidne visoke šole za mondeni ženski svet

pa je bil gospod Giulio Morterra, učitelj plesov; Italijan po rodu. Starejši Ljubljancem se ga še spominjajo, saj je s svojo groteskno zunanostjo bil zlasti prva leta največja zanimivost ljubljanskih ulic. Sloke postave, mefistofeličnega izgleda. V ozkem fraku s kratkimi škrici, tesno se ga oklepajočih dokolenkah; svilene nogavice; na šolnih svetilkajoče se zaponke s široko petljo. Izpod globoko izrezanega pisanega telovnika je bleščalo trdo poškrabljeno oprsje bele srajce s prešernim »očetovskim morilcem« in drobceno ovratnico. Gladko polizana frizura, koketen klobuček, črne brčice; na desnem očesu velik monokel. Švrkajoč z drobo paličico, prevlečeno s finim usnjem, je stopal gibko ko na vzmetéh, komaj dotikajoč se tal. Navzlic svoji pestrosti možakar ni bil videti neresen. — Dokler ga nisem spoznal, sem ga imel za nekakega obubožanega plemiča, umaknivšega se velikemu svetu v upanju, da najde v tesni Ljubljani hvaležnejših občudovalcev. Takratna Ljubljana je vobče blestela z množico vseh vrst eksotičnih plemiških predikatov. Nekaj jih je bilo celo v mestni ubožnici na Karlovski cesti. Odtod menda zbadljivka: »Čevlji na biks, v aržet' pa niks«.

Morterra je prihajal vsako leto ob začetku gledališke sezone in ostajal v Ljubljani do velike noči; včasih tudi dlje. Kdo je in kaj pomeni za ljubljanski meščanski svet, sem zvedel po naključju že v prvih letih njegovega prihajanja v Ljubljano. Bilo mi je, kakor da se mi je odprl nov svet, dotlej neznan mojem očem. Postala mi je na mah jasna vsa tista oholost, ki sem jo imel priliko gledati vsak dan že kot mlad dečko. —

protivila splošni volivni pravici, prirejala narodne parade in sprevođe z banketi in zakuskami itd. itd.

To kokuše obzorje slovenskega naprednjakstva je nezakonski oče komičnega narodno-političnega stanja v Sloveniji pred letom 1929. Komičnega zato, ker so pri volitvah premnogi resnično svobodnomiselni Slovenci oddajali glas dr. Korošcu, čeprav je bil voditelj na konfesionalni podstavi sloneče politične organizacije, in da je isti dr. Korošec pred samimi očmi inostranstva postajal predstavnik — ne »klerikalcev«, temveč Slovencev. Na tem ima zasluge — točno po Tavčarjevem reku — tudi izpačena narodnostna miselnost in ponarejena naprednost Koroščevih nasprotnikov. Teh napak se pa samozvani nacionalni jugoslovenci še niso otresli: prej so istili »klerikalce« z avstrijsko mislijo, sedaj istijo slovenstvo s »klerikalci«. Zato je bila naloga tudi svobodnomiselnih Slovencev, ki pa zato še ne pobijajo »klerikalcev«, in naloga vseh Slovencev, ki se zavedajo, da je dosledno slovenstvo aksiom doslednega jugoslovanstva, da onemogočijo mistifikatorično istenje slovenstva s »klerikalci«, ki poteka od nacionalistov. »Slovenija« je že po svojem pojavu in po svojem slovenskem programu tako resnično napredna, da združuje pravo slovensko izobraženstvo brez ozira na politični in svetovni nazor.

Da je bila »Slovenija« ustanovljena in da je bila resnično potrebna, so povod nacionalisti. Kajti ti so zanesli med javnost, na žalost vprav med izobraženstvo, popolnoma zgrešene etnične nasledke.

4.

Prav lep primer daje predavanje univ. profesorja dr. Maretiča iz Zagreba v radiu v eni izmed nacionalnih ur. Predaval je o jezikovni enotnosti Jugoslovanov. Izvajal je, da se je današnji, celo zanj nesporno samostojni in literarni slovenski jezik razvil iz srbsko-hrvaškega narečja. Iz tega je sklenil, da je mogoča tudi obratna pot, za katero bodo pa menda za-njim-ci sposobnejši od njega in nas. Resnično: ni mi znano, ali se bavi kaka romanistična glava z vprašanjem, ali je francoski jezik nastal iz in iz katerega italijanskega narečja, ali pa je italijanski jezik nastal iz in iz

nekega francoskega narečja. Spominjam se, da so me učili, da sta oba nastala iz latinščine. Zato sem — poslušaje gornje predavanje — iskreno obžaloval, da se je predavatelj — nazaj gredé — ustavil okrog leta 1000 p. Kr., ko naj bi se po njegovem začelo odtujevanje slovenščine od srbsko-hrvaškega narečja. Jaz bi na njegovem mestu posegel tja do sv. Cirila in Metoda, ki sta šla med makedonsko ljudstvo po jezik. Jaz na njegovem mestu tudi ne bi izpustil pojava dvojine v slovenščini. Končno bi gotovo šel nazaj do skupnega indoevropskega vira, saj bi pri logični zgradbi smel dognati, da je plattdeutsch eventuelno nastalo iz izvestnega slovanskega jezika tistih časov. Spričo nepopolnosti predavanja sem pa moral dospeti do mišljenja, da je predavatelj iz zelo majhnega odstotka jezikovnega razvoja Evropecev, da, celo belokožcev, izvedel nauk o izvoru slovenščine iz srbskohrvaškega narečja. S tem je pa ogrožen tudi zaključek predavatelja, da je mogoča »obratna pot«, ki da jo bodo pograbili zanamci.

Mali odstotek časovnega prereza v tem predavanju me je spomnil odstotne umetnosti »Pohoda« v števil. 1 njegove četrte pomladi. To glasilo si je izposodilo slovenske akademike, pitajoč jih s »klerikomunističnimi slovenoborci«. Dokazuje jim nepravilnost »slovenoborstva« med drugim tudi z ulomkom »1/13«, beri ena trinajstina. Ta trinajstina je namreč resnično mehanični razlog, da se »slovenoborstvo« ne — izplača. Toda »Pohod« v tej trinajstini ni štel množic, ki živijo na svetu, ki pa govorijo slovenski jezik. Zato je mehanični odstotek sprejetega razmerja računsko napačen. Zato nastane lojalno vprašanje: kako hočete zaslediti etnični smisel jugoslovanstva, če si glede etničnega smisla slovenstva niste na jasnem? Saj tega ne morete, če ne priznavate slovenstva, pa najsi bi ga bila samo ena trinajstotinka! Ali ni pametneje slediti Prešernu, Levstiku in Cankarju, ki so — glej čuda — vsi južni Slovani! Medtem ko je vprav Vraz mislil — ilirsko!! Sklep: »jugoslovenski nacionalisti« si pravega jugoslovanstva sploh ne predstavljajo, pred očmi jim je nekakšna mešanica mehanične ali politično-metafizične (prav: praktične) in predvsem nasilne združitve snovi, ki jim je — španska vas.

Masaryk in Slovenci

(Nekaj opazk.)

Potrebna bi nam bila obširnejša monografija o vplivu Masaryka na Slovence, o slovenskih masarykovcih in o njihovem resničnem pomenu za slovensko življenje. Zanimivo bi bilo pisati danes tudi o tistih ljudeh, ki sicer Masaryka, ko je politično na vrhu, sicer z besedami slave in se mu klanjajo, a s svojimi političnimi dejanji slej ko prej Masarykove ideje korenito zasmehujejo.

Nič manj zanimivo pa bi ne bilo v tej monografiji govoriti tudi o tem, kaj je Masaryk o Slovencih prav za prav vedel, kakšno vlogo in mesto jim je prisojal pri politični preureditvi na razvalinah avstro-ogrsko monarhije. Imam vtisk, da vemo o tem zelo malo, kar pa vemo, se mi zdi, recimo, vsaj zelo čudno.

V predavanju »Problem malih narodov in evropska kriza«, ki ga je imel Masaryk 29. oktobra 1915. leta v Londonu pred izbranim občinstvom raznih znamenitih publicistov, znanstvenikov in politikov, Slovencev ni omenil. Omenil je Srbohrvate, Lužičane, celo S. Marino, Monaco, Lichtenstein; o Slovencih niti besedice. Res da je bilo to predavanje predvsem načelnega značaja, vendar pa tudi vsaj toliko konkretno, da bi Slovenci morali biti omenjeni, ko so že omenjeni vsi drugi mali narodi in drobci narodov.

V knjigi »Konec Evrope«, slovansko stališče (prevod Musolina Stjepana, Zagreb, 1920) Slovence omenja večkrat, a očitno je v zadregi, kaj bi z nami. Izraža se: Srbo-Hrvati in Slovenci, Srbi in

Jugoslovani. Konkretnije in v nekem pozitivnem smislu nas omenja le v zvezi z vprašanjem nemškega »Drang nach Osten«, kjer nam prizna veliko pridnost in narodni idealizem.

V knjigi »Svetovna revolucija« (Světová revoluce, V Praze 1925) nas tudi omenja le bolj mimogrede in previdno. Jugoslovani so mu predvsem Južni Slovani iz avstro-ogrsko monarhije.

Upoštevam dejstvo, da mora vsak narod najprvo sam vedeti, kaj da je in kaj da hoče, potem da šele more pričakovati, da bodo tudi drugi to vedeli. Masaryk v knjigi »Svetovna revolucija« sam poudarja, da so se Čehi v svoji borbi za osvobodjenje, pri propagandi v inostranstvu, zelo razlikovali od Jugoslovanov in Poljakov po tem, da so Čehi govorili vsi enako, imeli vsi isti program, medtem ko da so pri Jugoslovenih programatična strankarska in osebna nasprotja zelo ostro stopala v ospredje.

To dejstvo nam gotovo nekaj pojasni.

V to poglavje spada deloma še dejstvo, ki nam ga Masaryk tudi razodeva v omenjeni knjigi; da se je o slovenskih razmerah in načrtih pred odhodom v inostranstvo posvetoval z urednikom dr. Albertom Kramarjem, ki da je potrđil Masarykovo mnenje, da so napredni Slovenci za skupnost (jednotu) vseh treh narodnih vej (str. 34).

Kljub nejasnosti slovenskih političnih voditeljev, zaradi katere tudi Masaryku ni moglo biti lahko ustvariti si o nas jasne politične sodbe, pa tudi sicer iz njegovih političnih spisov ne posnemam, da je kaj prida vedel o nas; nič tako bistvenega in točnega, kakor o mnogih drugih, seveda večjih narodih, ki jih je študiral iz njihove literature, raznih drugih spisov in na potovanjih po njihovih deželah. Pri moži, ki je v svetovni vojni čutil upravičenost govoriti ne samo v imenu Čehov in Slovakov, temveč v imenu Slovanov in v imenu vseh malih narodov, je to malo čudno in grenko. Nazadnje pa le nismo tako majhni in tudi naša geopolitična lega je s slovanskega gledišča več kot zanimiva.

Dejstvo informacije pri dr. Kramerju me opzarja še na druge možnosti razloga Masarykovega čudnega molka ali vsaj zelo postranske omenitve Slovencev v njegovih političnih spisih.

Zakaj se je M. informiral pri dr. Kramerju in ne pri kakem drugem slovenskem politiku? Ne mislim toliko na osebnost dr. Kramerja; čeprav je tudi to precej čudno. Mislim bolj na kulturni in strankarsko-politični tabor, iz katerega je M. izbral svojega informatorja. Ali res ni mogel niti v enega od vodilnih politikov bivše SLS, ki je bila tedaj legitimirana zastopnica slovenskega naroda, imeti toliko zaupanja, da bi se bil z njim odkrito pomenil? Priznam, da ga je bilo težko najti, zlasti, če je v Masaryku, ki je, kakor znano, dolgo stal na stališču Palakýjevega češkega federalističnega avstrijskega programa, tedaj že dozorel sklep, da je treba avstro-ogrsko monarhijo razbiti. Morda pa vendarle, v dr. Kreku, katerega je poznal iz dunajskega parlamenta (čeprav tudi dr. Krek ni bil v nekaterih bistvenih vprašanjih, ki nas danes mučijo, nikdar dovolj na jasnem). Naj bo že kakorkoli, vtisk imam, da je Masaryk gledal in najbrž še gleda na nas z nekim apriornim, recimo nezaupanjem, ker smo mu preklerikalen narod v smislu njegove-

Nekoč sem bil priča razgovoru dveh uglednih veljakov, pripadnika svobodnega akademskega poklica in moža z zlatim ovratnikom. Je zanimiv, ker se da njegov pomen raztegniti na skoraj vso tedanjo meščansko družbo. Prvi še živi, pa še zato omejujem le na konec pomenka, ki pove že sam za sebe vse. »Mojo staro poznaš,« je tožil prvi zlatemu ovratniku, »saj sta iz enega kraja... Dokler sem zraven, še gre; kadar je sama, pa nisem nikoli brez skrbi, da kakšne ne izblekne. Kakor njena mati. Drugače je dobra in pridna; da bi le vsi imeli take!... Minuli mesec je bila izvoljena v odbor za neko prireditve. Odtlej vedno seje... To naj bi še bilo — a vrag babji odtlej neprestano zija v ogledalo... Kako bo šele pozneje, ko pride osebno vabljenje odličnikov, razna pokroviteljstva, sprejemi, nastop na sami prireditvi... Že zdaj govori, kaj vse mora imeti, kakšna da bo ta in ona. Vrag vzemi vse skupaj! — Ni mi kazalo drugega, kakor da sem naiel Morterra, da jo nekako obteše. — Če dovoliš, da bi se učila pri tebi, ti bom zelo hvaležen. Ti imaš glasovir, tvoja žena zna igrati; zanjo bo to še zabava... Hôtel ima oči, nerad bi prišel ljudem v zobe... Ali vse pod najstrožjo diskretnostjo!« — Zaskrblieni mož je bil malo prej zavzel položaj, ki je bil tudi za njegovo ženo združen z raznimi družabnimi dolžnostmi. Ona je bila iz bogate kmečke hiše z le par razredi ljudske šole.

Morterra ni bil samo učitelj plesov, gracioznih knikserjev in pravih gibov v bokih; poleg plesne gimnastike je učil svoje učenke na diskretno naročilo še raznih drugih imenitnosti. Da se golaž ne je z žlico in pečenka ne z rokami; da prtič ni za nos; da se dami ne spodobi reči »klanjaj se«, temveč »moj naklon« in še mnogo takih spodobnosti. Bil je zelo pronicav; spoznal je koj, kje nastavitvi tesačo. Najtežje mu je pač bilo dopovedati, da je molk zlato, kadar je govor o delfinih,

— Pouk se je vršil pod pečatom najstrožje molčnosti. Na domu učenke ali v hotelu. Bil je drag, da so si ga mogli privoščiti le dobro stoječi. Račun je obsegal poleg učnine še honorar za igralca, najemnino za sobo in glasovir, kurjavo in razsvetljavo. Če učenka ni bila preveč štorasta in je znala vrh tega nekoliko nemško, je šlo hitro od rok. Nemški priročniki, kakor: »Wie werde ich gebildet« ali »Wie benehme ich mich in vornehmer Gesellschaft«, so zelo lajšali napredek. Brez takega priročnika ni bila skoraj nobena meščanska hiša. Ležal pa seveda ni na mizi, ampak kje za tremi ključavnicami, da razen lastnice ni vedela zanj živa duša.

Mladino, ki ji je bilo zgolj za ples, je poučeval kar skupno. Prva leta v sobanah bivšega Zoisovega doma na Bregu. Svojih klientov na cesti ni pozdravljaj, kakor tudi oni njega ne. Bilo je še drugih, toda manj znanih in cenjenih učiteljev. Cenjenih že zato ne, ker so bili domačini; Morterra pa je bil tujec in na glasu, da molči ko grob. V prvih desetih letih je odnesel iz Ljubljane denarja za najmanj polovico ustanovitvenih stroškov dekliškega liceja, Draga »izobrazba«. S prodiranjem resnejše omike se je krčila njegova klientela bolj in bolj, dokler mu niso ostali skoraj sami dijaki, ob katerih je le še životaril. Poučeval je še par let pred vojno. Ljubljano je orosil z marsikatero znojno kapljo, da so bili pokloni kar najdovršenejši.

Tak način vzgoje ni mogel imeti dobrih posledic. Denar je rad izvir ošabnosti; združen s puhlo glavostjo pa ošabnost še večja. Nikjer se ne čuti ošabnost bolj, ko v malem mestu. Nalezljiva je huje od kôz in legarja. Mladina, odrasla v takem ozračju, ne more biti dosti prida. Nadutost prehaja rada od staršev na otroke. Izraža se v vseh mogočih oblikah. Pot do resnične omike je težka; pokriti nevednost s svilenom haljo ali salonsko suknjo

pa ne dela težav. Treba je le denarja, pa magari če se kuha z vodo. — Ni vsaka neotesanost že surovost, a tudi ne vsak prijazen poklon znak srčne omike. Slab zgled se je oprjel najširših slojev. Izrazito delavska družstva so kar tekmovala, katero bo dalo svojim prireditvam bolj meščanski značaj. Tak delavec, vprašan po zaslužku, je povedal navadno več, nego je v resnici zaslužil. Če le mogoče, je še dodal, da je plačan mesečno. Mesečna plača mu je bila simbol uradnika, ta pa višek imenitnosti. Nekoč sem predlagal v krogu delovodij in paznikov tobačne tovarne plesno prireditve, na katero naj bi povabili tudi delavstvo. »Kaj pa misliš,« se je oglašil nekdo. »Mi pa delavci! Ljudje nas imajo vendar za uradnike...« Pomilovanja vredna domišljavost je segala tako daleč, da v vrste in na priredbe nekaterih dozdevno meščanskih organizacij tovarniška delavska sploh ni imela pristopa. Iz plesne šole nekega takega društva, ki je po svojem naslovu izrecno delavsko, dasi ta pridevek vedno izpušča, so bile tobačne delavke naravnost izključene. Biti je morala najmanj šivilja ali modistka, čeprav slabše plačana. Seveda v svili in ponarejenem krznu.

Medtem ko je blazirani meščanski svet zajemal svojo modrost iz nemških romanov in priročnikov neslovenskega bon-ona, posnemajoč kretnje oguljenih aristokratov, pa je čital slovenski kmet že desetletja slovenske knjige. Imel je že celo knjigo o vzgoji otrok, ki se je je trdno držal. Dala mu jo je pač Družba sv. Mohorja, ker mu je ni dal drugi. Mohorjeva družba je pošiljala že pol stoletja med slovenski narod in njegove drobce po vseh celinah leto za letom stotisoče slovenskih knjig iz vseh panog narodnega gospodarstva in drugih področij. Drugačnih in boljših bi ne mogla izdati nobena tedanja slovenska založba. Med njenimi sodelavci so imena prvih slovenskih mož: Anton Bezenšek, Martin Cilenšek, Anton Janežič, Josip Jurčič, dr.

ga svetovnega naziranja, torej nezanimiv in reakcionaren.

Ta nekam prehladni odnos Masaryka do Slovencev, na pr. popolni molk pri zgoraj omenjenem predavanju v Londonu pa je mogoče sonarekval še drugi, popolnoma politični ozir. Znano je namreč, da je bil tedaj londonski pakt že sklenjen, Čehom pa je bilo med vojno seveda mnogo na prija-

teljstvu Italije. Ne bilo bi torej politično oportuno opozarjati na Slovence. Ta zadnja razlaga morda ne drži, gornje pa so premisleka vredne. Mislim, da bi bilo prav, da bi možje, ko vedo o tem zanimivem vprašanju kaj več, povedali svoje. Bolje bi razumeli tako tudi sedanji odnos čeških politikov do nas.

Ude Lojze.

„Prelomu“ v premislek

(Dopis iz celjskega okraja.)

»Prelom« od 10. januarja (št. 2) iz leta 1935 takole modruje in se takole huduje: »Zahtevamo nepopustljivo revizijo vseh javnih nameščenecv po le-teh načelih: Zahtevamo, da se oddaja mest (slovensko pravilno služb) v javni službi vrši v nepristransko izbiro na razpisanih izpitih. Smo proti nezasuženim napredovanjem.«

Dobro, dobro, prav dobro! Toda ali »Prelomu« ni nič znanega o neki ustanovi? Da, mu je. In ali mu je kaj znano, kako so nekateri hitro napredovali zaradi zasluga za tisto ustanovo? Pravijo, da drug sploh ne more priti v službo, kakor tisti, ki ji je člen. Ali mu je to znano? Ali mu je znano, da so nekateri bili nekaj nemškutarji, a sedaj pa lahko napredujejo pred drugimi? O seveda!

Ali je »Prelomu« znano, da so ljudje iz jutrodeže pred tremi leti in tremi meseci pravili, da kdor ne gre volit, se ne bo smel potem pritoževati o slabih časih, in da so tisti, ki ne bodo šli volit, protidržavni? Da, mu je. In ali mu je znano, da so pri »Prelomu« taki, ki so 8. novembra 1931 šli korajžno volit rekoč: danes je zgodovinski dan, oziroma so zgodovinske volitve? Seveda mu je. Pri občinskih volitvah so bili tudi protidržavni in državotvorni volivci. Ali mu je to znano? In ali mu je znano, kje so bile pri občinskih volitvah nekatere osebe, ki so sedaj pri »Prelomu«? Tu v okolici je že videti take, ki so bile pri državotvornih.

Saj se tako ve, iz katere dežele je prišel »Prelom«. Če bi bil »Prelom« prišel iz prave dežele, potem ne bi prinašal slike od osebe, ki je vedno podpirala režim, proti kateremu je »Prelom« začel udrihati šele čez dve leti in ne po volitvah.

Saj so se nekaterim Prelomovcem samim lasje jezili, rekoč: »Prelom« je čuden tič; na eno stran je za demokracijo, a na drugo stran bi bil za nedemokratske ustanove ter bi tudi proslavljal nedemokratske ljudi, če bi bilo treba.

Ali so »Prelomu« načela bivše Orjune znana? Ali so bila demokratska? Da, prav gotovo. In ali so mu nekateri Orjunci znani, ki bodo sedaj najbrž skupno s »Prelomom« sodelovali? Da, seveda. Nekdo je gotovo zakrivil, da smo dobili parlament, proti kateremu je »Prelom« šele čez dolgo, dolgo časa nastopil. Ali so mu tisti življi znani? O, so mu. Toda o tistih krivicah je »Prelom« tiho in če bi bilo treba, bi jih še poveljeval.

Kako pa si »Prelom« predstavlja tiskovno svobodo? Najboljši pravnik menda ne more razumeti »Prelomovega« paragrafa: »Zakon mora zavarovati osnovne in bitne koristi ljudstva zoper zlorabo tiska. Prav tako mora zakon zavarovati tudi javno besedo samo pred osebno nepoštenostjo in odvisnostjo tistega, ki se z njo bavi.« To je najbrž mišljeno tako, da bi moral biti tisti (najbrž »Prelom«), ki ima patent na demokracijo in na gospodarsko obnovo, s tiskovnim zakonom zaščiten, da mu drugi ne bi mogli očitati, da so med njimi ljudje, ki so že nedemokracijo podpirali.

Nazadnje še to: Med duhovniki so že tudi bili življi, ki so veri škodovali in katere je potem cerkev izobčila; tako si tudi naši

ne morejo lastiti patenta na demokracijo, ko vemo iz prakse, kje so že nekateri prostovoljci bili in kak režim so podpirali. Toda »Prelom« proti temu ne rohni. — Nameščenec.

Kočljiva zadeva

Ljublj. Okrožni urad za zavarovanje delavcev (OUZD) ima statistični oddelek, ki se mu ne more odreči vestnosti in točnosti. Točno kakor ura poroča mesec za mesecem o stanju na našem delovnem trgu. Žal imajo njegove statistike to hibo, da niso popolne. Obsegajo samo delavstvo, zavarovano pri OUZD, ne pa tudi oseb izven njegove pristojnosti. Manjkajo rudarji, železničarji in zas. nameščenec, ki imajo lastno zavarovanje; zadnji čas pa padajo močno na tehtnico tudi uradniki in registrovani brezposelni ročni in duševni delavci. Ljudje, ki jih to zanima in se tudi razumejo na stvar, trdijo, da spada sestavljanje in objavljjanje takih statistik bolj v pristojnost Borze dela ali Delavske zbornice, ker je njihov delokrog širši. Če Borza dela in Delavska zbornica nimata na

razpolago potrebnega aparata, bi se lahko dosegel namen tako, da bi oni zbirali podatke ter jih dali na razpolago OUZD.

Isti ljudje trdijo, da bi OUZD storil prav, ako bi začel še z drugačnimi statistikami. Pred vsem z bolezenskimi. Dobro bi bilo vedeti, katere bolezni so najbolj razširjene, kdaj, kje in med katerimi strokami. Koliko je nezgod, kakšnih in v katerih strokah. Enako, ako ne še bolj zaželene bi bile statistike o številu ambulantnih zdravljenj, o številu bolnikov na domu in v bolnišnicah. Mnogo pritožb se čuje, da je navadnemu bolnemu delavcu težko priti v kako boljše zdravilišče, n. pr. na Rab, Golnik, v Laško in drugam; statistika o dosedanji frekvenci teh zavodov bi torej ne bila odveč. Pojmi bi bili razjasnjeni in OUZD bi se odkrižal mnogih očitkov.

Od časa do časa se bere, koliko je darovalo uradništvo OUZD v dober namen namesto venca na grob tega ali onega umrlega. V redu in lepo. Ali še bolje bi bilo vedeti, koliko plača urad za podpore bolnikom, koliko bolnišnicam, za zdravila, upravo, samoupravo itd. Tak pregled bi bil vse bolj zanimiv od statistike delovnega trga, ki je vrh vsega še nepopolna. Volitev ni bilo, odkar obstoji urad; dela se s komisariji za zaprtimi vrati, pa bi bilo prav in v redu, če bi OUZD raztegnil svoje statistike tudi na to stran svojega poslovanja.

Pred leti je bila stalno na dnevnem redu kriza v delavskem zavarovanju. Potem je vse utihnilo. Krizo je rešil OUZD z zvišanjem prispevkov, skrajšanjem podporne dobe, znižanjem podpor. Omejil je predpisovanje zdravil, aspirinske tablete proglasil za specialiteto itd. Strokovno izraženo: zdravila so se začela predpisovati kar najbolj varčno. Ozdravitev se je izvršila izključno na račun zavarovancev. S kakšnim uspehom in za kako dolgo, ni znano. Strokovnjaki trdijo, da bi OUZD moral imeti neko pričuvno zalogo; dokler te ni, se ne more šteti za aktivnega, ker ga vsaka večja epidemija lahko vrže iz tečajev. Aktivnost enega ali več uradov še ne dela aktivnega vsega zavarovanja, ki ga je vzeti za celoto. Ako je nekaj uradov aktivnih, drugi so pa pasivni. Je to toliko, kakor če bi lačni stradali za sitega, ker morajo aktivni plačevati primanjkljaje pasivnih.

Kako je z upravnimi stroški OUZD, se ne sliši nič. Govori se, da je Osrednji urad za zavarovanje delavcev za tekoče leto ustavil vsako napredovanje uradnikov. Ali radi varčevanja, ali iz drugih razlogov, ni mogoče zvedeti. Ako radi varčevanja, tedaj postane nerazumljivo istočasno napredovanje uradnikov na najvišjih položajih in na način, ki ni nikjer predviden. Menda gre za ravnatelje vseh večjih uradov: Belgrada, Zagreba in Ljub-

ljane. Napredovali so baje v višje položaje tako, da dobivajo plačo po novih višjih položajih, v pokojnino pa se jim računajo dosedanji nižji. Nerazumljivo postopanje, ki daje marsikaj slutiti. Namen je skoraj prozoren. Koj ko bo vse preostala trava, zlezejo tudi na pokojninski lestevici za klin višje. Ali se jim bo pa pri prvi morebitni redukciji plač odzval samo sedanji povišek, ne da bi bili po pragmatiki prikrajšani. Ako je vse to res, bi malo jasnosti ne škodovalo. OUZD je rad gostobeseden, pa bo gotovo pojasnil, že zato, da »Pohodu« ne bo treba objavljati dopisov iz »Amerike«.

Jasnost bi bila potrebna tudi v pogledu nagrad. Kriza je OUZD še vedno za petami. V takih okoliščinah je potrebno največje varčevanje. Ako se varčuje pri bolnikih, naj se tudi drugod. Vsi vemo, da mora bolnik skozi cel špalir uradnikov, preden doseže, kar mu gre. V javnost prodira vest, da je za letošnje novo leto dobilo uradništvo OUZD podpore, ki segajo v stotisoče. Te pa menda niso bile razdeljene po potrebi, ampak po položajih, tako da je uradnik v najvišjem položaju, recimo ravnatelj z okoli 8000 Din mesečnih dohodkov, dobil 800 Din, pometalka pa nič. In to v času, ko morajo plačanci iz bednostnega fonda živeti s 300 do 400 Din na mesec. Govori se, da so podpore bile izplačane le pogojno. Vrnjene bodo morale biti, če bo proračun prekoračen. Začetek nevarne prakse. Če obvelja, pride še do tega, da se bo začelo varčevati pri imenovanjih in napredovanjih, da se bo prihranilo za novoletne podpore. Med tem ko ravnatelji napredujejo v višje položaje na dozdaj neobičajen način — pod pogojem, da je to res; zato prosimo pojasnila —, čakajo mnogi na napredovanje od vsega začetka zama. Avtomatike namreč ni. Lahko pride celo do tega, da bo nameščenec — kar se je že zgodilo — odpuščen en sam dan pred dopolnitvijo desetih let službe. V listih se bere vsak dan o najmanjših napredovanjih, pa bi bilo dobro, da bi OUZD raztegnil obvestitve tudi na statistiko svojih imenovanj in napredovanj v službi.

Po tehtnem preudarku vsega postane skoraj jasno, odkod na mah vnema za sanacijo zavarovanja bolniških blagajn zasebnih nameščenecv v obliki še strožje centralizacije. Prejšnji avtonomisti so se kar čez noč sprevrgli v največje centraliste. Preden zagovorniki centralizacije nameščenkega zavarovanja nadaljujejo, naj pojasnijo v tem članku navedene stvari.

Istočasno, ko ravnajo pri OUZD tako darežljivo, reducirajo pri Pokojninskem zavodu, ki je aktiven. Vedeti je treba, da so pri tem zavodu najvplivnejši ravno tisti gospodje, ki imajo tudi pri OUZD oblast v rokah. Dr. Anton Sagadin je šel. Če bo prejemal pokojnino samo deset let, s čimer je treba računati, da bo stalo zavod najmanj milijon dinarjev. Lahko bi še delal. Nedavno so nameščenec znižali plače od 5 do 12%. Za znižanje so glasovali celo taki, ki imajo sami dosti večje dohodke in ki se v javnosti kaj radi postavljajo s svojo socialno čutečnostjo. Bolj primerno bi bilo varčevanje pri samoupravi; posebno pri potovanjih v množicah, ki bi jih lahko opravila ena ali dve osebi.

Sprožil smo zadevo, da se pojasni. V Kranju številu delavstva narašča, ambulatorija in kopalnica ni in ga ne bo, dokler bo vladala praksa novoletnih podpor nepotrebnim. Ambulatoriji so potrebni tudi drugim industrijskim središčem. Vlada je v svoji deklaraciji obljubila red, pa je upati, da poseže minister socialne politike tudi tukaj vmes. Reči pa morajo tudi prizadeti besedo.

OPAZOVALEC

Še o gospodarskih diletantih

(Dopis.)

Gospod urednik! Bil je že skrajni čas, da ste pričeli razpravljati o vprašanju raznih strokovnjakov.

V gospodarstvu, pa tudi v nekaterih drugih strokah, se širokoustijo ljudje, ki bi v urejenih razmerah morali biti veseli, da jih pustimo v miru.

Vaš sestavek »Proč z gospodarskimi diletanti« v prvi letošnji številki je pokazal na delo in namene takih strokovnjakov v gospodarstvu.

Tudi v neki naši stanovski organizaciji obravnavajo zanimiv primer nekvalificiranega strokovnjakstva, zato z zanimanjem pričakujemo, kako se bo končal ta spor.

Taki ljudje so končali (ev, tudi brez potrebne šolske izobrazbe) največkrat komaj kakšno tujo »univerzo« z raznimi dopisnimi »cours methodique«, še večkrat pa le tkzv. »cours rapide«, ki traja le nekaj mesecev ali celo nekaj tednov. Nastopajo pa v naši javnosti neprimerno bolj samozavestno, kot pristaja njihovi izobrazbi. Kako so si nekateri teh absolventov izposlovali nostrifikacijo svojih diplom na nekaterih naših univerzah, nam pa ni znano.

Učenci takih zavodov, oziroma »univerz«, plačujejo ravnateljstvu določeno pristojbino za posamezne tečaje, ki se ravna po važnosti skušnje in dosegljivega naslova, odškodnino za papir, s katerim

Jakob Sket, Josip Stare, Josip Stritar in celo dr. Ivan Tavčar. Staretova »Občna zgodovina« je bila slovenskim dijakom dolga leta edini pomoček pri učenju zgodovine. »Robinzon«, »Žalost in veselje«, »Miklova Zala«, koliko slovenske mladine so dovedle do branja. Lahko se reče: Kmet je dal osnovo slovenski književnosti. Kadar pregledujem imenike v starih Mohorjevih koledarjih, mi je vsako ime kakor skala v podstavi stavbe, ki se kar ponuja mlademu pokolenju, da zida na njej dalje.

Veličastna stavba, ki človek onemi ob pogledu na njo. Da je ubogi slovenski narod bil sposoben kaj takega! Koliko truda in skrbi, koliko prečutih noči je v njej! Pred vojno je imela 80.000 udov; niti stotimilijonski Nemci niso imeli kaj takega. Motiveniki — da, molitveniki, ki jih je izdajala družba, so bili spotika. Zakaj ni bilo družbe brez molitvenikov? — Tisti čas se je zdelo, kakor da je vse delo zaman. Nikjer vidnejšega uspeha. Al pod ledeno skorjo se je zbirala toplota — in brz ko so posijali prvi sončni žarki, je vzbrstelo. Nič ne dé, če je kmet, prišedši v mesto, naročil: »Prinesite mi talar župe!« Govoril je, kakor je znal; nič umetnega ni bilo na njem; vse preprosto, naravno. Ni hodil v Morterovo šolo; učil se je doma pri plugu ob slovenski knjigi! Zato je bil zarobljen, neotesan, rovtarski. — Grotoska slika — a resnična do kraja. V času, ko je po deželi že vse kipelo in vrelo, se je slovenski razumnik še bolj oddaljil od ljudstva. Tu pomenki in predavanja o najtežjih dnevnih vprašanjih — tam sanje o slovenskem salonu. Le čemu bi nam bil salon, ko je bilo pa toliko drugih stvari! In kaj naj bi postavili vanj? Šivalne stroje in »Groga in druge«? Pohištva je že bilo — ni pa bilo duha, ki bi ga preveval. Morterra ga ni dal, njegova šola je bil samo obliž na rano. Mar naj bi se govorilo v njem o toaletah in karmenateljčkih, kolerabci in peteršilju? O delfinih nikakor ne.

(Nadaljevanje prih.)

jih »univerza« zalaga ter plačujejo pristojbine za skušnje in nagrade za izročitev posebnih listin o sposobnosti (»titre de capacité«). Zadnja je tem višja, čim višji je zaželeni naslov. Ti zaključni izpiti so praviloma ustni, vendar ravnateljstvo takega zavoda lahko dovoli pismeni končni izpit v mestu bivališča kandidata.

Poprej so mogle te »univerze« podeljevati tudi akademske naslove, kar je bilo pa v zadnjem času ponekod odpravljeno.

Predmeti takega študija se raztezajo od trgovskih spretnosti in znanosti, preko risanja arhitekture, kemije, mehanike, aeronavtilike, elektrotehnike, radio-telegrafije, metalurgije, agronomije, tičereje, čebelarstva, gozdarstva, slovnic, algebre, matematike, fizike, umetnosti, slikarstva, glazbe, konfekcije, mode, filozofije, pedagogike, klasične filologije, naravoslovnih znanosti, prava, socialnih, političnih, upravnih, finančnih in kolonialnih znanosti in tehnike do operativnega zobarstva, nege bolnikov, patologije, anatomije, bakteriologije, farmakologije, terapije itd. itd.

Konglomeratu predavanj, dobi trajanja in načinu polaganja »izpitolov«, kakor tudi šolski predizobrazbi primerno je tudi delo takih strokovnjakov, ki marsikaj ukazujejo pravilno kvalificiranim ljudem, ter s tem več škodujejo kot koristijo.

Zato je potrebno in koristno, da naše šolske in upravne oblasti posvetijo temu vprašanju več pozornosti ter onemogočijo »delo« takih strokovnjakov, ki jih je več na odličnih mestih že tudi pri nas.

Pa tudi davkoplačevalci, katerih denar se troši za plače neusposobljenih ljudi, naj bodo pozorni. —er.

Nasvet

Gospod urednik, slišal sem tu in tam nasvet, naj bi se Kocmurjevi »spomini« ponatisnili. Misel

n-g.

Osebnost in ideologija Aleksandra Stambolijskega

Aleksander Stambolijski je bil rojen leta 1879 v Slavovici pod Balkanom. Njegovi starši so bili siromašni, vendar pa splošno spoštovani in jako pridni. Svojo mater je izgubil že v rani mladosti, medtem ko živi njegov oče še danes. Osnovno šolo je obiskoval Stambolijski v svoji rodni vasi, srednjo šolo v Sadovem in v Plevnu, visoko šolo pa je dovršil v Münchenu. (Bil je tudi v Halle-ju.) Aleksander Stambolijski je napravil svojo trujevo pot širomašnega dijaka, boreč se stalno s pomanjkanjem in bedo, dokopavši se na ta način do diplome. Življenjska borba je bila Stambolijskemu prirojena. Ona je oblikovala njegov duševni lik in ona je dala vsemu njegovemu mišljenju poseben značaj. Niso bile to šolske knjige, po katerih si je Stambolijski širil svoje obzorje. To je bilo življenje izven šolskih sten, ki je napolnjevalo njegovo mlado in bogato dušo. Največji vpliv na mladega Stambolijskega je imel ustanovitelj kmečke zveze Janko S. Zubunov. Simpatični pojav Zubunova, njegov borbeni temperament, njegova brezprimerna požrtvovalnost za blagor kmetijskega stanu in njegov žarki idealizem so se vcepili v dušo Stambolijskega s tako silo, da je zažlebil plamen v njegovih očeh vselej, kadar je kedaj pozneje v življenju govoril o svojem učitelju.

Za kmečka združenja v Bolgariji je bilo leto 1899 prava zgodovinska letnica. Kajti v tem letu se je izprevržla dotlej zmerna borba v pravcati krvavi upor proti Radoslavovu, a v tem uporu, kateremu je stal na čelu Zubunov, je sodeloval prvič tudi njegov zvesti učenec, mladi Stambolijski. Glasilo »Kmečka zaščita«, katera je začela izhajati ta čas v Plevnem pod uredništvom Zubunova in s sodelovanjem Stambolijskega, nosi na sebi vse znake in napovedi tiste veličastne revolucionarne dobe, ki je ustvarila Kmečko zvezo, dobe, ki je dala čudovit sijaj borbenemu duhu bolgarskega kmeta. Po končanem šolanju plevenske vinogradniške šole je bil Stambolijski nastavljen kot učitelj po vseh pazardžijskega okraja, kjer se je oženil s simpatično in energično učiteljico Mileno Daskalovo. Kmalu po svoji poroki je Stambolijski odpotoval v Nemčijo, kjer je nadaljeval svoje šolanje. Ves čas svojega bivanja v Nemčiji je Stambolijski dopisoval s svojim učiteljem Zubunovim in stalno pisal v »Kmečko zaščito«. Kdor je čital tedanje članke devetnajstletnega Stambolijskega, se mora čuditi veličastnim idejam, ki so izražene v njih, kakor tudi kristalni čistosti njegovega izraza. Že tedaj je Zubunov odkril v golobradem Stambolijskem izreden pisateljski talent.

Pozneje, ko je prenehala izhajati »Kmečka zaščita« in ko je bil namesto nje ustanovljen v Stari Zagori list »Zemljerniško zname« je prevzel Stambolijski, ko se je vrnil iz inostranstva, glavno uredništvo tega lista.

Leta 1908 je prišel Aleksander Stambolijski prvič v državni zbor kot poslanec. Tedaj začena za »Zemljerniški parlamentarni klub« nova doba izredne delavnosti. Popularnost Stambolijskega se je stalno povečevala. Narod je gledal v njegovi osebnosti drznega boreca, ki je pripravljen, da se

ni napačna, ker ti »spomini« ne obsegajo samo osebnih doživljajev, ampak podajajo v bistvu pravi razvoj našega polpreteklega življenja v politiki. Poleg tega so pisani živahno in kažejo res velik spomin na malenkosti, ki se navadno izgubljajo. Tudi jezik je prav dober, ponekod naravnost slovestven.

Razen teh vrtilin vsebuje pa spis nekaj netočnosti, ki bi jih bilo treba pri ponatisku popraviti. V glavnem sem zasledil doslej te-le zgodovinske nepravilnosti:

Tisti »liberalec«, ki je hotel imeti nekdanjo višjo dekleško šolo, oziroma licej, za hčerke »boljših« meščanov, a ne delavskih, ni bil Janez Bleiweis vitez Trsteniški, marveč velikega očeta majhen sin: dr. Karel Bleiweis. — Predsednik »narodnega« delavstva v Trstu ni bil dr. Matko Mandič, ampak dr. Josip Mandič, medtem ko je bil Matko Mandič istrski Hrvat ter somišljenik Laginje in Spinčiča. — Prvi katoliški shod v Ljubljani je bil 1892. leta, ne 1893. — »Domoljub« je začel izhajati že 1888. leta, torej štiri leta pred Katoliškim shodom in ne takoj po njem. — Res je, da pred Katoliškim shodom ni bilo proti koncu 80. in začetku 90. letih izrazite politične ločitve duhov ter so se zbirali somišljeniki po večini okrog »Slovenca« in »Slovenskega naroda«; vendar je treba omeniti, da sta bili že prej tukaj politični društvi: od 1840. leta »Katoliško politično društvo« in od 1891. leta »Slovensko društvo«.

MALI ZAPISKI

Prepovedana knjiga.

Minister za notranje stvari je prepovedal uvažati in širiti v naši državi knjigo »Hitler treibt zum Krieg«, ki je izšla v Parizu.

žrtvuje za svoje prepričanje. Vendar pa datira legendarnost njegove popularnosti med ljudstvom šele z dnem, ko je Stambolijski začel preko svojega parlamentarnega kluba odprti boj z monarhom, da bi branil ljudsko svobodo in njegove pravice. Prvo ponižanje, ki ga je doživel ošabni Ferdinand, mu je prizadejal mladi Stambolijski s sklepom zemljerniškega poslanskega kluba 14. državnega zbora, da poslanci tega kluba poslušajo carjev prestolni govor sede, ako bi tudi car Ferdinand pri čitanju svojega govora sedel. Ko je prišel ponosni Burbon — Koburg — Gotski s perjanico na glavi v državni zbor, da bi čital svoj prestolni govor ter se usedel na svoj prestol kakor po navadi, tedaj so v velikem presenečenju vse zbornice obsedeli tudi poslanci »Zemljerniškega kluba« na svojih mestih, s čimer so hoteli naglasiti, da je ljudstvo najmanj v toliki meri suvereno, kakor je suveren sam — car. Car Ferdinand je v silni razburjenosti na olo prečital svoj prestolni govor ter se naglo odstranil. Ta prizor, ki ga je uprizoril Stambolijski, in ki je nezaslišan po pojmihi starih parlamentarcev, se je ponovil ob prvi naslednji otvoritvi državnega zbora, a uspeh Stambolijskega je bil, da je car Ferdinand v bodoče čital svoj prestolni govor odkrite glave in stoje.

Stambolijski je sodeloval v vseh sklepih »zemljerniškega« poslanskega kluba. V borbi bolgarskega naroda proti carju Ferdinandu je ostal nepozaben datum 9. junij leta 1911. Tega dne je prišel car Ferdinand v državni zbor, da bi začel svoj prestolni govor. Stambolijski je bil določen od svojega kluba, da v imenu levicu protestira proti prihodu carja Ferdinanda in državni zbor in proti da ga car odpre. Ko je stopil car Ferdinand do svojega mesta in začel čitati svoj prestolni govor, že se je začul v grobni tišini močan glas, ki je prekinil carja. Bil je glas — Stambolijskega. Protestiral je proti carju Ferdinandu z izrazi, la-kršnih dotle niti eden Burbon ali Koburčan še ni čul. Zaman so se trudile vladne stranke, da zaduše glasove Stambolijskega. Njegov glas je prekril vse. Car je jadrno zbežal, zelen od jeze in razburjenja, a ves bolgarski narod je — ploskal. Ime Stambolijskega je šlo od ust do ust, od vasi do vasi, do zadnje hribovske kočice po vsej Bolgariji.

Stambolijski je začel v svojem listu »Zemljerniško zname« pravo križansko vojsko proti pripravam Bolgarske za vojno. Njegove napovedi o izidu vojne so se žal uresničile. Pozneje, ko je Bolgarija bila carja Ferdinanda, se je Stambolijskijev ugled med ljudstvom silno dvignil. On je tedaj nastopal še z mnogo večjo drznostjo, zavedajoč se narodove svobode in njegovih pravic. 16. januarja 1914 so dijaki sofijskega vseučilišča demonstrirali na sofijskih ulicah. Celi sprevodi mladine so klicali proti vojni. Množica se je naposled ustavila pred hišo, kjer je stanoval Stambolijski in ga pozivala, naj ji govori. Stambolijski je ustregel množici in navdušeno govoril o potrebi miru. Ostro je grajal profinirano politiko carja Ferdinanda in se je pri tem tako razvnel, da je zaklical: »Ferdinand je največji krivec poloma.

Za te svoje besede bi bil Stambolijski obsojen, ali je prepredila obsodbo amnestija. V nekem svojem govoru je Stambolijski naslovil na vladno Radislavova sle-

Zborovanje »Boja«

Za prihodnjo nedeljo je sklical odbor »Boja« zbor delegatov. Kakor pa poroča sedaj isti odbor, se ta zbor ne bo vršil, menda ker si je g. Ljotić, ki izdaja v Belgradu »Otažbino«, zlomil nogo.

Nekaj bi človek pripomnil k tej stvari, če se je zborovanje že razpisalo in če se je že moralo razpisati! To namreč, zakaj bi slovenski Bojevniki ne mogli zborovati in odločati, ker ne more na zbor moč, ki nima z njimi nobene tesnejše zveze in katerega delovanje in nehanje bi prav lahko kak njegov zastopnik pojasnil, če je to že res tako važno.

Število političnih kaznjencev.

Ženevski urad za statistiko je izdelal za prvih šest mesecev preteklega leta posebno statistiko o političnih kaznjencih na svetu in pri tem ni vzel Kitajske, Mandžurije in Rusije. Razvidno je, da je bilo obsojenih na svetu 14.077 obtožencev na skupno 27.578 let ječe, 89 na dosmrtno ječo in 94 na smrt. — Istra.

Resnejši in globokeje misleči ljudje med nami so utihnili. Otopeli so in stoje ob zidu. Brez žrtve ni boljšega življenja, brez trpljenja ni odrešenja. Kdor odpre oči in jasno in brez strahu pogleda v življenje občestva, v katero spada sam, se bo zavedel in se mu bo zbudila vest in zavest dolžnosti — če ni moralno pokvarjen in ni koristolovec, ne smrdljiva cunjica, ki jo vlačijo veter po cestnem blatu; ne bo imel gobezdal za preroke in ne žlobudranja puhloglavcev za razodetje.

Urednik in izdajatelj Julij Savelli v Ljubljani.

deče značilne besede: »Prej boste šli čez naša trupla, nego začnete z novo pustolovščino.« Te besede so postale pozneje trpka stvarnost. Ena od najdrznejših mirovniških akcij Al. Stambolijskega je bil njegov govor v dvoru dne 4. septembra 1915. leta, ko se je zemljerniški poslanski klub posluževal še mirnih sredstev v borbi proti vojni. Vest, da se bo Radoslavova vlada pridružila Nemčiji in njenim zaveznicam, je spravila vso vladno opozicijo v najhujšo besnost. To je bilo meseca avgusta 1. 1915. 20. avgusta tega leta so se proti večeru javili Stambolijski, Dimitar Dragijev in Aleksander Dimitrov pri dr. Radoslavovu, da se pouče o položaju. Njihovi poizkusi, da bi ga odvrnili od namena, da vrže Bolgarijo v vojni metež, so bili brezuspešni. Tedaj je ostal samo še en izhod: da preko ljudstva vpliva vsa opozicija na carja Ferdinanda, da se odreče te pustolovščine. 29. avgusta so bili povabljeni vsi načelniki opozicijskih strank na skupno zborovanje. Na tem zborovanju so določili Al. Stambolijskega, da zaprosi za sprejem pri carju. Pismo za sprejem pri carju so podpisali: A. Malinov, A. Stambolijski, Iv. Ev. Gešov, Najčo Canov in dr. Danev, 4 sept. 1915. leta je bila sprejeta petorica podpisnikov od carja na dvoru v tako zvanem rdečem salonu, v navzočnosti kneza Borisa in tajnika Dobroviča.

Brž ko so se usedli k mizi, je spregovoril prvi Malinov. Nato je govoril Stambolijski, pozneje Canov in nazadnje Danev. Stambolijski je prikazal v svojem govoru usodni trenutek, katerega preživlja Bolgarija. Ta trenutek ne dovoljuje nikakih rusofilskih ali germanofilskih čustev. Po njegovem mišljenju bi bilo treba počakati na razvoj vojnih dogodkov, ako se Bolgarija že mora na vsak način vplesti v vojno. Za sedaj bi se morala Bolgarija omejiti samo na oboroženo nevtralnost, da bi čuvala svoje meje. Potem je nadaljeval: »Posledki, do katerih sem prišel jaz in moji tovariši pri proučevanju položaja, so taki, da sem prepričan, da je delo, ki ga pripravljate vaša vlada, strašno in katastrofalno za vso Bolgarijo. In, kar je najvažnejše, vaše Veličanstvo: vera ljudstva v Vas je omajana in ubita. V njegovih očeh ste

izgubili glas sposobnega diplomata. In ako ni zahtevalo nikake kazni, je vzrok v tem, ker tedaj ni videlo v tem Vašem porazu zle namere. Ali zapomnite si, potem ne bomo mi člani »zemljerniškega« kluba nič več zadrževali ljudske nezadovoljnosti proti Vam, marveč bomo mi sami postali izraz njegovih zahtev, ter Vam bodo

Lahko si mislimo ves gnev Ferdinand, ki ga je napolnjeval pri teh grožnjah. Med njima se je po teh besedah razvil sledeči zgodovinski razgovor:

»Vi ste bili zelo predrzni v svojih besedah!«

»Da bil sem. Vendar sem pa zato tudi popolnoma odkritosrčen. Izkoriščam svobodo besede, ker ni svobode v ljudstvu. Zato sem Vam povedal to, kar je potrebno, da veste.«

»Zakaj prite samo meni vso odgovornost. Saj so tu še drugi činitelji?«

»To ni samo moje prepričanje, marveč je to tudi prepričanje vsega naroda. V ustavi obstoji velika praznina, ki Vam daje možnost, da ste Vi vse.« (Dalje prih.)